

Mats Braun: Modernisation Unchallenged: The Czech Discourse on European Unity.

1st ed. Prague: Institute of International Relations, 2008, 152 stran, ISBN 978-80-86506-72-2 (signatura knihovny ÚMV De 55 422 PK).

Analýza diskurzu o evropské integraci je poměrně nová, leč rychle se rozvíjející podoblast evropských studií a politologie. Důkazem toho je, že je jí věnováno stále více odborných studií. Seznam těch důkladnějších rozšiřuje i monografie Matse Brauna, výzkumníka pražského Ústavu mezinárodních vztahů (ÚMV), která byla původně napsána jako autorova dizertační práce. Není náhodou, že tato publikace vznikla v rámci ÚMV, neboť tento ústav pod vedením Petra Druláka vnímá analýzu evropského diskurzu jako jednu ze svých stěžejních výzkumných priorit. Důležitost tématu podtrhuje fakt, že národní diskurz o evropské integraci má přímou vazbu na legitimitu Evropské unie (EU), a to vzhledem k tomu, že neexistuje jeden celoevropský diskurz o EU, ale evropská diskuze je vedena na národní úrovni.

Cílem práce *Modernisation Unchallenged* bylo odpovědět na dvě otázky: 1) Jaké je v České republice dominantní vnímání (či konceptualizace) evropské integrace a jak se toto vnímání (konceptualizace) promítá do (pozitivního či negativního) postoje vůči EU či jejím jednotlivým aspektům? 2) Je český diskurz o Evropské unii jedinečný, nebo lze nalézt společné rysy s ostatními zeměmi regionu a EU? Pro odpověď na druhou otázku autor zahrnul do své komparativní analýzy země tzv. visegrádské čtyřky, které díky své geografické a politicko-historické blízkosti k České republice umožňují dobré srovnání, a také své rodné Švédsko.

Autor ve své práci vyšel z analýzy veřejné diskuze u příležitosti referenda o vstupu do Evropské unie v roce 2003. Na základě této diskuze si vytvořil východiska, která posléze nadále prohluboval zkoumáním diskurzů politických stran, jejich programů a podobně. Časový záběr analýzy sahá až do roku 2007. Zřetelným metodologickým rysem je vymezení vůči deduktivní metodě analýzy eurodiskurzu, tedy vůči užití určitých předpřipravených schémat či modelů (například kodaňská škola). Mats Braun raději volí cestu indukativního přístupu, který může pomoci odkrýt nové roviny zkoumaného diskurzu mimo rámec tradičních proměnných. Při analýze mediální diskuze se autor soustředil na výskyt informací o Evropské unii v kontextu a identifikaci četnosti kategorizovaných asociací, například EU – ekonomický růst nebo EU – byrokracie či EU – státní suverenita.

Na základě svých empirických zjištění autor definoval pak čtyři kategorie možných přístupů k Evropské unii: 1) EU jako nástroj pokroku a přiblížení se k rozvinutým západoevropským zemím; 2) EU jako překážka přirozeného rozvoje národních států; 3) EU jako přirozená entita, s níž je třeba počítat, ale která nenarušuje národní stát; 4) EU jako umělá entita nebo konstrukt, který narušuje integritu národního státu. Takto definované kategorie jistě rozumově postihují šíři problému, ale nedávají moc prostoru pro ideologicky podbarvené vnímání Evropské unie, například pro jednoznačně federalistický přístup. Dalo by se namítnout, že ten není v české diskuzi příliš přítomen, nicméně opak může být pravdou. Federalistický diskurz nemusí být tak přímočarý jako v jiných zemích a jeho projevy by bylo možné lépe odhalit metodou zkoumání metafor v politickém diskurzu, jak činí jiní badatelé.

Závěry týkající se postojů českých parlamentních stran k Evropské unii nejsou příliš překvapivé a spíše potvrzují dosavadní předpoklady – například rozporuplný postoj Občanské demokratické strany (ODS – nevělel přijetí EU) či instrumentální postoj České strany sociálnědemokratické (ČSSD – EU jako nástroj pokroku). Je s podivem, že autor nevěnoval samostatný prostor analýze postojů prezidenta Václava Klause, který silně zasahuje do české diskuze o Evropské unii a nechává v ní svůj výrazný otisk. Naopak se po-

měrně obsírně zabýval názory exprezidenta Václava Havla. Přitom právě názorové střety mezi „dvěma Václavy“ do značné míry formovaly českou diskuzi o mnoha otázkách domácí i mezinárodní politiky. Václav Klaus navíc přinejmenším stále silně ovlivňuje diskurz mnoha představitelů a představelek ODS, kteří jsou po nedávném vývoji uvnitř strany v důležitých stranických i státních funkcích. Důkladnější analýza míry dopadu argumentů Václava Klause na programové dokumenty strany by mohla proto přinést zajímavá zjištění.

Český diskurz o Evropské unii není podle Braunových závěrů vůbec jedinečný. I přes určité odlišnosti je možné nalézt velmi podobné rysy ve všech zkoumaných zemích, včetně Švédska, které je sice považováno za tzv. starou členskou zemi, ale které je daleké „otcovské“ mentalitě zakladatelských zemí a podobně jako postkomunistické státy vstoupilo do Evropské unie jako do již plně rozjetého vlaku a které se vyznačuje (také) určitým euroskepticismem. Bohužel autor neměl prostor zahrnout do srovnání národních diskurzů o EU rovněž nějakou zakladatelskou zemi Evropské unie.

Velmi zajímavé je zjištění podobných prvků diskuze mezi Českou republikou a Maďarskem. Naproti tomu poměrně překvapivé jsou zjištěné odlišnosti od jinak blízkého Slovenska. Slovenská diskuze o Evropské unii měla od začátku zcela jiné parametry než česká vzhledem k odlišnému politickému vývoji po roce 1993: motivace k aktivnímu a plnohodnotnému členství v EU je na Slovensku posílena díky momentu mečiarismu. Je to koneckonců vidět i na postoji Slováků vůči euru. Jednoznačná politická volba našich východních sousedů kontrastuje s českým přešlapováním na místě.

Za nejnovativnější prvek Braunovy práce lze považovat zarámování diskurzu o EU do relace mezi dvěma metapojmy – suverenitou (v tzv. vestfálském pojetí) a modernizací. Na jejich základě autor rozvíjí tři typy pojetí Evropské unie ve vztahu k národnímu státu: 1) „nezpochybnitelná suverenita“ (*sovereignty unchallenged*), jednoznačně preferující národní suverenitu a vnímající modernizaci jako součást rozvoje v rámci národního státu; 2) „zpochybnitelná suverenita“ (*sovereignty challenged*), pojetí, které preferuje národní suverenitu, ale vnímá potřebu jejího – občasného – omezení za účelem modernizace; podle autorova názoru odpovídá tomuto pojetí přístup ODS; 3) „nezpochybnitelná modernizace“ (*modernisation unchallenged*), která vyjadřuje schopnost opustit vestfálský model suverenity, neboť stát je zde vnímán instrumentálně jako nástroj modernizace. Pokud se ukáže, že nadnárodní integrace je lepším nástrojem modernizace, měla by jí být dána přednost. Tento přístup dobře vystihuje postoj ČSSD k Evropské unii.

Obě dvě posledně zmíněná pojetí přítomná v české diskuzi implikují, že legitimita Evropské unie je založena na její užitečnosti (*tzv. output legitimacy*). Vzhledem k tomu, že v českém diskurzu převládá pragmatický a instrumentalistický prvek, je pak zřejmý příklon spíše k „nezpochybnitelné modernizaci“, kterou Mats Braun podtrhl i názvem své publikace. V této souvislosti nicméně překvapí skutečnost, kterou autor rovněž konstatuje, ovšem bohužel bez následné diskuze, že v České republice došlo po vstupu do Evropské unie v květnu 2004 k výraznému ochabnutí integračního nadšení. Přínos EU se přece naplno projeví až v momentě členství. Odpověď je možné zřejmě hledat v transformační mentalitě země. Přístupování k EU byl nesmírně složitý proces, který si vyžádal reformní úsilí. Česká veřejnost to vnímala spíše pozitivně i vzhledem k vytyčenému cíli, tedy ke vstupu, k němuž celá země unisono směřovala. Samotný vstup přinesl polevení v dosavadním úsilí a zároveň se přínosy členství nedostavily okamžitě. To vše zřejmě způsobilo ono vystřízlivění, které koneckonců bylo možné pozorovat ve všech nových členských státech.

Autorovy závěry podložené důkladným výzkumem jsou jistě i důležitým příspěvkem k české veřejné diskuzi o Evropské unii jako takové. Mats Braun nám předkládá poctivou akademickou práci na téma, které je jinak spíše předmětem úvah v novinách, v žurnalistických sloupcích či v esejích. Rozhodně velmi přínosný je pohled pod pokličku často skloňovaného českého euroskepticismu či euorealismu, byť tyto pojmy autor, patrně zá-

měrně, nijak neteoretizuje. V českém politickém i mediálním prostředí přitom vládne v tomto smyslu jistý „definiční zmatek“ a hranice vymezující oba koncepty se stírají především díky diskurzu prezidenta a některých politických stran. Pokud definujeme euroskepticismus a eurorealismus na základě dvojdimenzionální konceptuální mapy (Kopecký, 2004), která sleduje tzv. specifickou (podpora aktuálních procesů) a rozptýlenou (podpora obecných principů a idejí, na nichž je evropská integrace založena) podporu procesu evropské integrace jednotlivými politickými subjekty, je euroskepsse definována jako souhlas s obecnými principy integračního procesu, doprovázená skepsí k tomu, zda je Evropská unie v rámci svých legislativních a rozhodovacích procesů schopná tyto ideály naplnit. Eurorealismus je v rámci tohoto konceptu definován jako jistá indiference k obecným principům a idejím evropské integrace, ale zároveň jako pragmatická podpora určitého způsobu dosažení konkrétního cíle, který je pro daný subjekt důležitý. Je otázkou, zda by ODS, která se sama definuje jako eurorealistická strana, tuto definici zcela naplnila.

Na základě Braunových závěrů se můžeme ptát, proč je české pojetí Evropské unie tolik instrumentální a proč již vyprchalo porevoluční nadšení z „návratu do Evropy“. Zároveň je však možné tvrdit, že rok 2009 díky českému předsednictví EU přinesl přece jenom určitý návrat k jistému idealismu. Mnozí znovu pociťovali určitou hrdost na svou zemi, která jako plnohodnotná součást rodiny Evropské unie byla nyní navíc u jejího kormidla. Škoda, že Mats Braun svůj výzkum zakončil již v roce 2007. Zjištění z roku 2009 by možná překvapila i jeho.

Věra Řiháčková

Literatura

- Kopecký, Petr (2004): An Awkward Newcomer? EU Enlargement and Euroscepticism in the Czech Republic. In: Harmsen, Robert – Spiering, Menno (eds.): Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European Integration. Amsterdam: Rodopi, 2004, s. 225–245.